

ปาฐกถา: ความเป็น ‘ไท’ ทางเพศและการเจริญพันธุ์ Sexual and Reproductive Autonomy

ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์*

เดิมปาฐกถานี้ชื่อว่า “ความเป็น ‘ไท’ ทางการเจริญพันธุ์” (Reproductive autonomy) โดยมุ่งหมายว่าจะนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับเสรีภาพในการเลือกทางเลือกและการจัดการการเจริญพันธุ์ของมนุษย์เพื่อการใคร่ครวญและตั้งคำถามในทางวิชาการและในการดำเนินการทางการเมืองเพื่อผลักดันนโยบายสาธารณะของรัฐและการเสนอกรอบคิดวิธมองโลกแก่คนในสังคม ผู้ทาบตามที่ทำให้เกิดปาฐกถานี้เสนอว่าอยากจะทำให้พูดถึงเรื่องเพศด้วย ข้อเสนอดังกล่าวนับเป็นจุดตั้งต้นที่ดีในการชวนคิดซึ่งมุมมองที่เชื่อมโยงเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์ของมนุษย์และสัตว์ต่างๆ เป็นเนื้อเดียวกัน วิธีคิดนี้บอกกว่าเรื่องเพศในฐานะการกระทำมีการเจริญพันธุ์เป็นเป้าหมาย คนร่วมเพศเพื่อจะสืบพันธุ์และความต้องการจะสืบพันธุ์เราให้คนยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเพศ แม้ว่าเรื่องเพศกับการเจริญพันธุ์ในมนุษย์ได้แยกขาดกันมายาวนานมากในหลายวัฒนธรรมและระบบความเชื่อ

การเชื่อมโยงเรื่องเพศกับการเจริญพันธุ์ทำให้การ “ร่วมเพศ” ถูกนิยามเป็นความพบปะของ “อวัยวะเพศชาย” และ “อวัยวะเพศหญิง” ที่ประเภทแรกสอดใส่เข้าไปในประเภทหลัง และมีจุดสำเร็จคือการหลั่งน้ำอสุจิของเพศชายภายในช่องคลอดของเพศหญิง นิยามเช่นนี้ถูกสะท้อนและผลิตซ้ำในอาณาบริเวณต่างๆ ของชีวิตทางสังคม ตั้งแต่ความสัมพันธ์ส่วนตัวไปจนถึงกฎหมายและนโยบายสาธารณะของรัฐ การกระทำทางเพศตามนิยามนี้เป็นรูปแบบที่นำไปสู่การสืบพันธุ์ได้ในมนุษย์ และน่าจะถูกเรียกอย่างตรงไปตรงมาว่าเป็นการ “สืบพันธุ์” เพราะรูปแบบดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่ความพึงพอใจทางเพศสำหรับทุกคน (แปลว่าไม่น่าจะเป็นช่องทางในการสนองความต้องการทางเพศที่ดีที่สุดสำหรับคนทุกคน) แต่เอื้อต่อการเจริญพันธุ์มากกว่า

แต่ดูเหมือนว่ามนุษย์ไม่ได้ต้องการจะเจริญพันธุ์ทุกครั้ง “ร่วมเพศ” ด้วยวิธีการ “มาตรฐาน” นี้ (MacKinnon, 1995: 135) เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น มนุษย์หลายกลุ่มในแต่ละช่วงเวลาคงไม่คิดค้นหาวิธีเพื่อจะ “คุมกำเนิด” ป้องกันหรือยุติการตั้งครรภ์ วิวัฒนาการของการคุมกำเนิดทำให้เกิดรูปแบบ/วิธีการที่สะดวก ราคาไม่แพง และประสิทธิภาพสูงอย่างที่ปรากฏในตำราเรียนไปจนถึงโฆษณาในสื่อประเภทต่างๆ นอกจากนี้มนุษย์ยังประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบเรื่องเพศอย่างหลากหลาย ที่ดูจะสนองความต้องการทางเพศได้อย่างหฤหรรษ์เต็มทีกว่าเรื่องเพศแบบ “มาตรฐาน” ที่ยึดถือกันนัก เรื่องเพศและการเจริญพันธุ์ในมนุษย์ไม่ได้เป็นเรื่องเดียวกันมายาวนานมาก และระยะห่างระหว่างสองแง่มุมของชีวิตเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามการพัฒนา

* รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ของวิธีการคุมกำเนิด ดูเหมือนมนุษย์จะควบคุมการเจริญพันธุ์ของตนเองได้มากขึ้นเรื่อยๆ ผ่านการเลือกในแต่ละสถานการณ์ของชีวิต แต่พฤติกรรมของคนหลายกลุ่มในหลายสังคมดูจะไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนี้ หลายกรณีของการตั้งครรรภ์โดยไม่เจตนาหรือไม่พร้อมสะท้อนการไร้ความสามารถในการเลือกจัดการชีวิตและการเจริญพันธุ์ของตนเองของคนจำนวนไม่น้อย

กรอบคิดว่าด้วยความถูกต้องในเรื่องเพศในวัฒนธรรมต่างๆ สะท้อนว่า มนุษย์ไม่ได้ปล่อยให้เรื่องเพศและการเจริญพันธุ์เป็นไปโดย “ธรรมชาติ” แต่พยายามกำกับห้อมล้อมเรื่องเพศอย่างเข้มงวดมากบ้างน้อยบ้างในแต่ละช่วงเวลา มาตรฐานความถูกต้องดีงาม/ศีลธรรม/สุขภาพบอกว่าอะไรควร/ไม่ควรในเรื่องเพศ จำกัดทางเลือกและการเลือกของมนุษย์ในเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์ แง่มุมต่างๆ ของเรื่องเพศสภาพและเพศวิถีถูกเข้าใจว่าเป็นเรื่องส่วนตัวที่มนุษย์ในฐานะ ‘ปัจเจก’ มีเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจอย่างเต็มที่ แต่งานวิชาการในประเด็นเพศสภาพและเพศวิถีพบว่าเรื่องเพศของมนุษย์ถูกควบคุมกำกับอย่างเข้มงวดโดยสังคมและรัฐ ตัวอย่างเช่น ฐานคติแบบรักต่างเพศนิยม (Heterosexism) เป็นกำแพงห้อมล้อมความปรารถนาและอารมณ์ทางเพศหลากหลายรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับกรอบคิดนี้ กลายเป็นว่าความหลากหลายของเรื่องเพศถูกบีบอัดตีกรอบโดยค่านิยมที่มนุษย์เองเป็นผู้ให้คุณค่า การทำตามความปรารถนาและอารมณ์ทางเพศ “นอกกรอบ” กลายเป็นเรื่องบาปผิดวิบัติการที่ถูกตีตราประณาม นักทฤษฎีสตรีนิยมบางสายตระกูลเสนอว่าการควบคุมกำกับเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์เป็นสาเหตุพื้นฐานหรือรากเหง้าของความเหลื่อมล้ำและความอยุติธรรมในระบบสองเพศสภาพ การปลดปล่อยผู้หญิงเพื่อให้เธอสามารถจัดการเพศวิถีและการเจริญพันธุ์ของเธอได้เอง ถูกมองเป็นทางออกสำคัญจากการกดขี่เอาไรต์เอาเปรียบของระบบนิยมชายที่หล่อเลี้ยงความรุนแรงและอคติทางเพศนานาประการ

การศึกษาอาณาบริเวณต่างๆ ของเพศวิถี ซึ่งถูกนิยามกว้างขวางครอบคลุมแง่มุมต่างๆ ของชีวิตทางสังคมมากขึ้น ตั้งแต่เพศสภาพ ความสัมพันธ์ รูปแบบการอยู่ร่วมกันและเชื่อมโยงกันของมนุษย์ ไปจนถึงเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์ นำไปสู่คำถามว่า มนุษย์มีความเป็น “ไท” ทางเพศและการเจริญพันธุ์หรือไม่ หรือแท้ที่จริงมนุษย์ในชุมชนทางการเมืองไม่ได้เลือกเองว่าจะมีชีวิตทางเพศและการเจริญพันธุ์อย่างไร แต่ถูกห้อมล้อมโดยกรอบคิดของสังคมและรัฐอย่างแน่นหนาจนไม่สามารถจะทำตามความปรารถนาของตนเองได้ ความเป็นอิสระที่จะเลือกทางเลือกต่างๆ และจัดการชีวิตของตนเองในทางเพศสภาพ เพศวิถี และการเจริญพันธุ์ ได้กลายเป็นกรอบคิดสำคัญในการดำเนินการทางการเมืองเพื่อผลักดันนโยบายสาธารณะและความเข้าใจเรื่องเพศวิถีของคนในสังคม การจัดการกรอบประเด็นต่างๆ ของการโต้เถียงสาธารณะให้เป็นเรื่อง “สิทธิทางอนามัยเจริญพันธุ์” ที่มองมนุษย์ในฐานะผู้ถือครองสิทธิที่มีความสามารถในการคิดใคร่ครวญเลือกทางเลือกต่างๆ ได้เอง ทำให้การใคร่ครวญเกี่ยวกับความเป็น “ไท” ทางเพศเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง

เช็กส์ การเจริญพันธุ์ และการเลือกของมนุษย์

การเจริญพันธุ์ในมนุษย์มีช่วงเวลาของการตัดสินใจเลือกอยู่หลายขณะ การเลือกทางใดทางหนึ่งในเวลาต่างๆ นั้นนำไปสู่การเจริญพันธุ์หรือไม่ก็ได้ ตั้งแต่การเลือกที่จะร่วมเพศหรือไม่ อย่างไร ไปจนถึงการตั้งครรรภ์ การคลอดทารก และการเลี้ยงดู การเลือกในแต่ละเวลามีผลต่อการเจริญพันธุ์ทั้งสิ้น และดูเหมือนว่าการเลือกหลายประการจะเป็นเรื่องของมนุษย์เพศหญิง

- **ร่วมเพศหรือไม่/ร่วมเพศอย่างไร**

เนื่องจากการสืบพันธุ์ในมนุษย์เป็นการอาศัย “เพศ” (sexual reproduction) การเลือกว่าจะร่วมเพศหรือไม่ส่งผลต่อโอกาสในการเจริญพันธุ์ แม้เมื่อคนเลือกจะร่วมเพศก็ยังมีเรื่องที่ต้องเลือกได้อีกหลายประการ ตั้งแต่รูปแบบการร่วมเพศที่จะนำไปสู่การสืบพันธุ์หรือไม่ การกระทำทางเพศที่นอกเหนือไปจากรูปแบบระหว่างหญิงชายที่เฉพาะมาก¹ อาจสนองความต้องการทางเพศแต่ไม่นำไปสู่การเจริญพันธุ์ เพื่อจะสืบพันธุ์มนุษย์ต้องร่วมเพศตามแบบชายหญิงที่มีแบบแผนเฉพาะ และต้องเลือกจะไม่คุมกำเนิด การกำหนดกรอบคิดและปลูกฝังให้คนมองเห็นเรื่องเพศที่ถูกต้องว่าต้องเป็นไปตามแบบแผนที่จำกัดระหว่างหญิงชาย รูปแบบอื่นที่แตกต่างไปเป็นเรื่องไม่ปกติหรือไม่ถูกต้อง เป็นการกำกับการเลือกในเรื่องเพศของคนให้อยู่ในแนวทางของการร่วมเพศเพื่อการเจริญพันธุ์

ความเป็น “ไท” ทางเพศและการเจริญพันธุ์เป็นอำนาจที่ทำให้เกิดความได้เปรียบ-เสียเปรียบระหว่างมนุษย์ หนังสือเรื่อง Sex, Time and Power ของ Leonard Shlain (2003) กล่าวถึงพลังอำนาจของผู้หญิงที่มาจากการตัดสินใจเลือกเจริญพันธุ์ของเธอ โดยความเชื่อพื้นฐานของ Shlain คือมนุษย์ต้องการจะส่งต่อพันธุกรรมของตนเองไปยังคนรุ่นหลัง เส้นทางวิวัฒนาการของมนุษย์ทำให้เพศเมียได้เปรียบ การเปลี่ยนแปลงทางสรีระของมนุษย์สายพันธุ์ที่เปลี่ยนมาขึ้นหลังตรง ทำให้เพศหญิงมีความยากลำบาก เจ็บปวด และสับสนเสี่ยงต่อการเสียชีวิตในเวลาคลอดลูก การเปลี่ยนแปลงทางสรีระนี้มาพร้อมกับความสามารถในการลำดับเวลาและเชื่อมโยงความเป็นเหตุเป็นผล มนุษย์เพศเมียจึงมีแนวโน้มจะปฏิเสธการเจริญพันธุ์ถ้าเธอเลือกได้ การเลือกของพวกเธอส่งผลต่อโอกาสในการสืบทอดพันธุกรรมของมนุษย์เพศชายไปสู่คนรุ่นหลัง ประกอบกับความไม่ชัดเจนในการบ่งชี้ว่าทารกที่เกิดมาจากเพศหญิงเป็น ‘ลูก’ ของชายคนใด ถ้าไม่อาศัยเทคโนโลยีที่ซับซ้อนก็มักจะบอกได้เพียงว่าทารกนั้นเป็นลูกของเพศหญิงคนไหน โดยดูจากการคลอดออกมาทางช่องคลอดหรือหน้าท้องของหญิงคนใด วิวัฒนาการในทิศทางนี้ทำให้เพศหญิงมีอำนาจที่มาพร้อมกับความสามารถในการปฏิเสธเรื่องเพศของเธอ การควบคุมเพศวิถีของเพศหญิงจึงเป็นเรื่องจำเป็นยิ่งสำหรับเพศชายเพื่อเพิ่มโอกาสในการเจริญพันธุ์และความชัดเจนเชิงพันธุกรรม (Shlain, 2003: 4-21)

นักทฤษฎีสตรีนิยมบางสายตระกูลเชื่อมโยงการควบคุมเพศวิถีของผู้หญิงเข้ากับโครงสร้างความล้มพันธ์เชิงอำนาจแบบ “นิยมชาย” (Patriarchy) ในระบบที่แบ่งมนุษย์ออกเป็นสองเพศสภาพอย่างเคร่งครัด ระบบนิยมชายให้คุณค่ากับสิ่งที่เชื่อมโยงกับความเป็นชาย และนิยามความเป็นหญิงในฐานะ “เพศแม่” ที่ดำรงอยู่เพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชายและเพื่อทำหน้าที่แม่ ความล้มพันธ์ทางเพศในระบบนิยมชายจึงจำกัดอยู่กับรูปแบบระหว่างหญิงชายเท่านั้น มนุษย์ไม่มีโอกาสเลือกรูปแบบเรื่องเพศและวิถีชีวิตทางเพศตามที่ปรารถนา แต่ถูกกำกับให้อยู่กับเรื่องเพศภาคบังคับระหว่างหญิงชาย ผ่านการกล่อมเกลา/ศึกษา/ศาสนา การประณามทางสังคม และกฎหมายของรัฐ เรื่องเพศและการเจริญพันธุ์ในระบบนิยมชายจึงเป็นเรื่องของการกำกับบังคับที่คนไม่มีความเป็น “ไท” นักสตรีนิยมอย่าง Catharine Mackinnon บอกว่าเรื่องเพศภาคบังคับนี้ทำให้แยกการข่มขืนออกจากรูปแบบเรื่องเพศอื่นๆ ไม่ได้ เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องต่างก็ถูกบังคับโดยไม่มีโอกาสเลือกด้วยกันทั้งสิ้น (MacKinnon, 1989: 140)

¹ Vaginal intercourse – รูปแบบเรื่องเพศที่อวัยวะเพศชายสอดใส่เข้าไปในอวัยวะเพศหญิง และมีการหลั่งน้ำอสุจิภายในช่องคลอดของเพศหญิง

ในระบบนิยมชาย เพศวิถีของคนเพศสภาพหญิงถูกกำกับควบคุมอย่างเข้มงวด จนพลังอำนาจและความได้เปรียบอันเนื่องมาจากการเลือกปฏิบัติเสรีเรื่องเพศของพวกเธอ ถูกบดบังโดยกรอบความเชื่อเรื่องเพศที่ให้ความเชื่อมโยงเพศกับการเจริญพันธุ์ การนิยามผู้หญิงในฐานะแม่ และระบบผิวเดียวอย่างเคร่งครัดเพื่อทำให้เกิดความชัดเจนว่าด้วยความเป็นพ่อของผู้ชาย

- **คุมกำเนิด/ตั้งครรภ/คลอด/เลี้ยงทารก**

การร่วมเพศตามรูปแบบมาตรฐานภาคบังคับระหว่างหญิงชายจะนำไปสู่การเจริญพันธุ์ได้เมื่อผู้เกี่ยวข้องไม่ใช้วิธีการต่างๆ เพื่อ “คุมกำเนิด” ความรู้และการเข้าถึงการคุมกำเนิดเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการตัดสินใจเลือกและจัดการการเจริญพันธุ์ของคน วิวัฒนาการของการคุมกำเนิดทำให้คนเลือกได้ว่าจะสืบพันธุ์หรือไม่ทุกครั้งที่เกี่ยวข้องกับการร่วมเพศ และภาระในการจัดการด้านการคุมกำเนิดถูกยกให้เป็นเรื่องของผู้หญิง คำถามคือความสามารถในการเลือกและทางเลือกเหล่านี้ถูกจำกัดโดยปัจจัยหลายประการ ตั้งแต่ชุดความเชื่อที่ห้ามการคุมกำเนิด การไร้ความสามารถในการต่อรองด้านการคุมกำเนิด (โดยเฉพาะการต่อรองระหว่างชายหญิง) ไปจนถึงการเข้าถึงวิธีการคุมกำเนิดของผู้หญิงมากมายหลายกลุ่ม

ในสถานการณ์ที่เกิดการตั้งครรภ พวกเธอสามารถเลือกได้ว่าจะตั้งครรภต่อจนครบกำหนดคลอดหรือไม่ จะประพฤติดปฏิบัติอย่างไรระหว่างการตั้งครรภ แต่การตัดสินใจเลือกว่าจะเจริญพันธุ์หรือไม่ถูกกำกับบังคับอยู่โดยนิยามความเป็นแม่ที่ถูกสถาปนาในฐานะสารัตถะหลักของความเป็นหญิง ความเป็นหญิงถูกมองและให้ค่าในฐานะเพศแม่ที่เป็นไปโดยธรรมชาติ ระบบความหมายเช่นนี้ยกบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในเรื่องการเลี้ยงดูลูกอ่อนเกล้า “ลูก” ในฐานะภารกิจหลักของชีวิต² ความเชื่อว่าการรักความผูกพันระหว่างแม่ลูกเกิดเองโดยอัตโนมัติบดบังการเลือกของผู้หญิงในหลายขณะของกระบวนการเจริญพันธุ์ ความเป็นแม่นั้นการเสียสละตนเองและให้ความสำคัญกับบทบาทแม่มากกว่าแง่มุมอื่นของชีวิต การปฏิเสธความเป็นแม่และให้ความสำคัญกับตนเองก่อนนับว่าเป็นเรื่องเลวร้ายที่ถูกประณามอย่างรุนแรง (Abrams, 2015: 179-180) ความเป็นแม่ในฐานะสถาบันทำให้การเลือกทางเลือกที่ไม่สอดคล้องกับความเชื่อเช่นนี้เป็นไปได้ยาก เพราะต้องเผชิญกับแรงกดดันภายในใจและจากสังคมรอบข้างอย่างใหญ่หลวง มนุษย์เพศหญิงเลือกได้ว่าจะตั้งครรภต่อไปหรือไม่และจะอย่างไรกับทารกที่เกิดมา แต่ดูเหมือนมนุษย์ผู้หญิงสูญเสียเสรีภาพที่จะตัดสินใจว่าจะทำหน้าที่แม่หรือไม่ และอย่างไร การขัดขืนไม่ยอมเล่นบทแม่มี “ราคา” ทางอารมณ์และสังคมต่อตัวผู้หญิงสูงมาก

การเลือกจะไม่ท้องต่อเพราะความไม่พร้อมโดยปัจจัยต่างๆ ของชีวิตถูกมองเป็นเรื่องบาปผิดหรือเป็นการตัดสินใจที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งที่กรอบกติกาเรื่องเพศในสังคมต่างๆ นั้นเองสร้างความ “ไม่พร้อม” โดยจัดประเภทให้การตั้งครรภในหลายสถานการณ์ของผู้หญิงมากมายกลายเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง โดยการจำกัดเรื่องเพศเพื่อการเจริญพันธุ์ที่เหมาะสมไว้ในสถาบันการแต่งงานแบบผิวเดียวอย่างเคร่งครัดเท่านั้น การตั้งครรภ “ผิดเวลา” โดยไม่สอดคล้องกับกติกากลายเป็นเรื่องบาปผิดน่าอับอาย ไม่ว่าจะเป็นการท้องนอกสมรสของผู้หญิงหลากหลายวัย ท้องในสถานการณ์ที่ไม่สามารถจะสร้างหรือรักษาครอบครัวแบบ

² ตัวอย่างงานทฤษฎีสตรีนิยมที่มองสถาบันความเป็นแม่ในฐานะสถาบันที่ถูกประกอบสร้างและผลิตซ้ำด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบนิยมชาย ได้แก่ Rich, Adrienne. (1976). *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. New York: W. W. Norton & Company.

พ่อ-แม่-ลูกได้ตามกฎหมายหรือประเพณี และการขาดความสามารถทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะเลี้ยงดูทารกที่เกิดมาในกรอบกติกาที่ผลักดันการเลี้ยงดูเด็กให้เป็นภาระหน้าที่ส่วนตัวของ “พ่อแม่” ผู้หญิงที่เผชิญสถานการณ์เหล่านี้ไม่สามารถเลือกจะไม่เจริญพันธุ์ได้ หรือเผชิญกับความยากลำบากและเสี่ยงภัยอันตรายต่อร่างกายและสุขภาพของตนเองอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากทางเลือกบางทางเลือกได้ถูกจำกัดหรือกำจัดไปแล้วโดยกฎหมายของรัฐและ/หรือการตีความเชิงศีลธรรมที่เน้นการเกิดและความเป็นแม่

การเลือกจะไม่เจริญพันธุ์ถูกจำกัดโดยกฎหมายที่จัดให้การทำแท้งเป็นอาชญากรรม โดยลงโทษผู้หญิงที่เลือกยุติการตั้งครรภ์และผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องในการยุติการตั้งครรภ์ของผู้หญิง กฎหมายของหลายรัฐบอกว่าการทำแท้งเป็นความผิดอาญา แต่ก็มีข้อยกเว้นให้ทำแท้งได้ในบางกรณีพร้อมไปกับการประณามเชิงศีลธรรมที่รุนแรง ทำให้เกิดความคลุมเครือว่าอย่างไรถูก/อย่างไรผิด และต้องอาศัยการคิดใคร่ครวญและตัดสินใจเชิงศีลธรรมที่ซับซ้อน ซึ่งคนมากมายที่เกี่ยวข้องกับการทำแท้ง โดยเฉพาะบุคลากรด้านการแพทย์และการให้บริการด้านสุขภาพมักจะตัดสินใจถูกผิดแบบไม่ซับซ้อน กลายเป็นว่าผู้หญิงมากมายถูกปฏิเสธบริการแม่สถานการณ์ของเธอจะเข้าข่ายที่กฎหมายยกเว้นไม่เอาผิด หรือการจัดการกับสถานการณ์ตนเองแบบปิดบัง ไม่มีที่พึ่งที่จะสนับสนุนด้านจิตใจและอารมณ์ ฯลฯ การเลือกจะยุติการตั้งครรภ์ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับผู้หญิงมากมาย เพราะต้องสู้กับกำแพงเชิงศีลธรรมและกรอบกติกาทางสังคมที่บีบรัดกดดันทางอารมณ์และจิตวิญญาณ กฎหมายของรัฐที่ทั้งลงโทษและประณาม รวมทั้งการเข้าไม่ถึงบริการที่ปลอดภัยเพราะข้อจำกัดของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของพวกเธอเอง

การตัดสินใจเลือกเกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ของผู้หญิงที่สำคัญยิ่งอีกขณะเวลาหนึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อผู้หญิงตั้งครรภ์จนถึงเวลาคลอด พวกเธอเลือกได้ว่าจะทำอย่างไรกับทารกที่เกิดมา จะให้ทารกนั้นอยู่ต่อไปและจะเลี้ยงดูทารกนั้นหรือไม่ การตัดสินใจนี้มักถูกมองข้ามไปในระบบคิดที่มองความผูกพันระหว่างผู้หญิงกับทารกที่เธอให้กำเนิดในฐานะแม่-ลูกที่เป็นไปโดยธรรมชาติและเกิดขึ้นได้ฉับพลันทันทีโดยอัตโนมัติ ไม่ว่าเราจะเชื่อหรือชอบอย่างไร ในสภาพที่ทารกไม่สามารถอยู่รอดได้เอง แต่ต้องอาศัยการเลี้ยงดูโดยคนอื่นอยู่ชั่วเวลาหนึ่งเพื่อจะพัฒนาทางร่างกายและสมองจนสามารถอยู่รอดได้เอง และหลายสังคมยกภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูทารกให้แม่ผู้ให้กำเนิด ความอยู่รอดและอยู่ดีของทารกนั้นขึ้นอยู่กับความคิดตัดสินใจเลือกของแม่เมื่อคลอดลูก ผู้หญิงเป็นผู้เลือกว่าจะให้ทารกนั้นมีชีวิตอยู่หรือไม่ เธอสามารถจะเลือกฆ่าทารกนั้นด้วยวิธีการต่างๆ ทันที หรือทิ้งไปไม่ดูแล ให้ทารกนั้นรับความเสี่ยงว่าจะมีผู้เก็บไปเลี้ยงดูต่อหรือจะตายไปเพราะช่วยเหลือตนเองไม่ได้ พลังอำนาจในการเลือกที่ไว้ชีวิตทารกหรือไม่ทำให้ผู้หญิงเป็นทั้ง “แม่” และ “เจ้าชีวิต” ของทารกที่เธอให้กำเนิด (Pateman, 1977: 61) แต่ดูเหมือนข้อห้ามและกติกาสังคมจะทำให้คนมากมายหลงลืมพลังอำนาจในการเลือกไว้ชีวิตทารกของผู้ให้กำเนิด จึงพากันตระหนกตกใจเมื่อได้รับรู้ข่าวสารว่าด้วย “แม่ฆ่าลูก” หรือ “แม่ทิ้งลูก” เลยสถาปนาให้หญิงผู้ให้กำเนิดเหล่านั้นกลายเป็นยักษ์มารและรุมประณามเหยียดจนสิ้นความเป็นมนุษย์ ทั้งที่หญิงเหล่านั้นใช้เสรีภาพในการเลือกที่เป็นของเธอมาโดยตลอดไม่ว่ารัฐและสังคมจะห้ามและลงโทษรุนแรงอย่างไร ก็จะมีกรณีหญิงฆ่าลูก/ทิ้งลูกเกิดขึ้นเสมอ

จะเห็นได้ว่ากติกาเรื่องเพศ นิยามความเป็นแม่ และจินตนาการว่าด้วยครอบครัวแบบพ่อ-แม่-ลูกที่กุมความเชื่อของผู้คนมากมายหลายกลุ่มในเวลานี้ ทำให้เราหลงลืม/มองข้ามแง่มุมต่างๆ ของการเจริญพันธุ์ที่มนุษย์ (โดยเฉพาะมนุษย์ผู้หญิง) สามารถจะตัดสินใจได้ เลือกได้ว่าจะทำอย่างไรกับการเจริญพันธุ์ของตนเอง จะเจริญพันธุ์หรือหลีกเลี่ยงจากการเจริญพันธุ์ กรอบกติกาและแบบแผนความสัมพันธ์ในระบบที่แบ่งมนุษย์

ออกเป็นสองเพศสภาพโดยให้คุณค่าไม่เท่ากันนี้ปฏิเสธการเลือกและความสามารถในการเลือกของมนุษย์ ทั้งในเรื่องแบบแผนชีวิต ตัวตนทางเพศ วิธีชีวิตทางเพศ และการเจริญพันธุ์ การคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับความเป็นไททางเพศและการเจริญพันธุ์ในแบบแผนทางสังคมเช่นนี้ ต้องมองไปที่ความเชื่อมโยงระหว่างกรอบกติกากับการเห็นโลกและการเลือกของคน และข้อจำกัดของเสรีภาพที่ซับซ้อน

เสรีภาพ ความเป็นไท และการเจริญพันธุ์

การจำกัดการเลือกในเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์สร้างความทุกข์ยากให้กับผู้คนมากมาย ทั้งในทางอารมณ์ ร่างกาย และสุขภาพ ข้อเสนอบริการสำคัญใช้ภาษา “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” เพื่อให้คนได้เลือกและจัดการกับร่างกาย เพศสภาพ เพศวิถี และการเจริญพันธุ์ของตนเอง การโต้เถียงต่อรองเพื่อผลักดันกฎหมายและนโยบายของรัฐ หรือโน้มน้าวผู้คนในสังคมในประเด็นเพศสภาพและเพศวิถี อ้างอิงฐานคิดว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพ และความสามารถในการจัดการกิจกรรม/กิจการทั้งหลายทั้งปวงของมนุษย์ในฐานะปัจเจก “สิทธิในเรื่องการเจริญพันธุ์/อนามัยเจริญพันธุ์” ที่หมายรวมถึงการมีชีวิตทางเพศที่ปลอดภัยและเป็นสุข และสิทธิในการเลือกที่จะเจริญพันธุ์ จำนวนและระยะห่างของการมีบุตร (Greer, 2009) ข้อเสนอบนฐานเสรีภาพที่ระดับบุคคลโดยเน้นการรับรองสิทธิและการเสริมสร้างพลังอำนาจในการเลือกของคน เผชิญกับอุปสรรคขวากหนามและถูกตั้งคำถามมากมาย จึงน่าจะตรวจสอบฐานคิดและข้อจำกัดของการให้ความสำคัญกับเสรีภาพและความเป็นไทในเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์นี้

แนวพินิจในการมองเสรีภาพในฐานะการไม่ถูกจำกัดทางเลือกเชื่อมโยงกับความเป็น “ไท” ที่คน “ปกครองตนเอง” เลือกทางเลือกและจัดการสถานการณ์ชีวิตเองโดยไม่ถูกจำกัดหรือบังคับโดยคนอื่น ความเป็นไทดังกล่าวอาจถูกลดทอนโดยปัจจัยทางสังคมนานาประการที่จำกัดทางเลือก และปัจจัย “ภายใน” ใจ/ความคิดของผู้เลือกเอง เช่น การถูกปลูกฝังให้ยอมรับและปฏิบัติตามกติกาของสังคมโดยไม่ตั้งคำถาม (Gray, 1995: 58) หรือเป็นการผสมผสานของทั้งสององค์ประกอบ ตัวอย่างเช่น ความหวาดกลัวการถูกตีตราประณามและการลงโทษทางสังคม ทำให้ผู้หญิงที่เผชิญสถานการณ์ท้องไม่พร้อมปิดบังสถานการณ์ของตนเองหรือเลือกทางเลือกที่ไม่ปลอดภัยต่อตนเองได้ (Abrams, 2015: 184) ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า ระบบความหมายและการให้คุณค่าในระบบสองเพศสภาพที่ไม่เท่าเทียมและกรอบกติกาทางเพศ จำกัดการเห็นโลกและการให้คุณค่าที่ทำให้ทางเลือกในสถานการณ์ทางเพศไม่ได้เป็นเรื่องการเลือกของปัจเจก แต่บังคับตามนุษย์จากการมองเห็นบางทางเลือก

เสรีภาพในการเลือกทางเลือกในชีวิตของคนถูกมองว่าเป็นผลดีต่อตัวผู้เลือกที่จะได้สนองความต้องการของตน และส่งผลดีต่อสังคมโดยรวมด้วย เช่น กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อผลักดันเสรีภาพในการเลือกที่จะเจริญพันธุ์หรือไม่ของผู้หญิง ได้หยิบยกเหตุผลว่าการเป็นแม่โดยสมัครใจหรือเมื่อพร้อมจะทำให้ทารกที่เกิดมามีคุณภาพดีกว่าการถูกบังคับให้ต้องเจริญพันธุ์ เด็กที่ไม่เป็นที่ต้องการจะมีปัญหาหรืออ่อนแอทางกายและทางศีลธรรม (Sanger, 2007: 211) นอกจากนี้งานวิจัยยังพบว่าการเจริญพันธุ์โดยไม่เจตนาเป็นปัจจัยสำคัญที่เพิ่มความเสี่ยงในการใช้ความรุนแรงกับเด็ก ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายทางอารมณ์หรือการทำร้ายร่างกาย (Guterman, 2015) การตัดสินใจเลือกเกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ที่แต่ละคนประเมินสถานการณ์ชีวิตและข้อจำกัดของตนเอง จึงเป็นผลดีต่อผู้เลือกและส่งผลดีต่อคุณภาพของประชากรรุ่นหลังได้

การปล่อยให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกจะทำอย่างไรในเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์นับเป็นการส่งเสริมอยู่ไม่ใช่ নয় เพราะการเลือกของแต่ละคนส่งผลต่ออัตราการเกิดรวมของสังคมและคุณภาพประชากรได้ ดังที่หลายสังคมเคลื่อนเข้าสู่ความเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีอัตราการเกิดต่ำ การตัดสินใจในระดับส่วนตัวของคนมีผลต่อสังคม ดังที่อดีตนายกรัฐมนตรีของออสเตรเลีย ได้นำเสนอเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขว่า ปัญหาพื้นฐานของรัฐตะวันตกคือการมอบหมายการตัดสินใจและการจัดการเกี่ยวกับอนาคตของคนรุ่นหลังเป็นเรื่องส่วนตัวที่พลเมืองเลือกตามความปรารถนาและความเหมาะสมตามปัจจัยเฉพาะของแต่ละคน มากกว่าที่จะเห็นว่าการเจริญพันธุ์เป็นเรื่องของประโยชน์สุขของสังคมโดยรวม (O'Rourke, 2016: 38) เมื่อปล่อยให้คนคิดใคร่ครวญโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของตนเอง เช่น การเรียนหนังสือ การเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าของตำแหน่งการงาน หลายคนเลือกจะพักผ่อนประวิงเวลาในเรื่องการเจริญพันธุ์ หรือเลือกจะไม่เจริญพันธุ์ จนกระทบขนาดของประชากรโดยรวมที่มีผลต่อสังคมและรัฐ รัฐที่เผชิญกับอัตราการเกิดต่ำและอายุที่ยืนยาวขึ้นของพลเมืองในสังคมผู้สูงอายุ (รวมทั้งรัฐไทย) พยายามหามาตรการเพื่อเพิ่มอัตราการเกิด โดยมองไปที่การสร้างแรงจูงใจให้คนเจริญพันธุ์ มองข้ามหลายแง่มุมที่กำกับการเลือกและตัดสินใจของคนในเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์ รวมทั้งความเหลื่อมล้ำที่ส่งผลต่อความสามารถในการเลือกและทางเลือกที่เป็นไปได้ของพลเมือง

ความเป็นไทภายใต้ข้อจำกัด

การจัดกรอบประเด็นเกี่ยวกับการเจริญพันธุ์เป็นเรื่องเสรีภาพในการเลือกและความเป็นไทของมนุษย์ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล มักถูกหักล้างวิพากษ์ว่ามองข้ามปัจจัยเชิงโครงสร้างที่กำกับและจำกัดความเป็นไทของคน เช่น ระบบความหมายและกรอบกติกาเรื่องเพศในระบบสองเพศสภาพที่ทำให้คนไม่ได้มีเสรีภาพ แต่ถูกควบคุมกำกับการเห็นโลก การตีความและการเลือกอย่างเข้มงวด นอกจากนี้ตำแหน่งแห่งที่ทางเศรษฐกิจสังคมของแต่ละคนส่งผลต่อทางเลือกที่เป็นไปได้ และความสามารถในการเลือกในเรื่องเพศ/เพศสภาพ/การเจริญพันธุ์ การเลือกของแต่ละคนจึงเป็นการเลือกภายใต้ข้อจำกัดและโยงใยความสัมพันธ์เฉพาะ การทำความเข้าใจเรื่องความเป็นไททางเพศและการเจริญพันธุ์จึงต้องพิเคราะห์แง่มุมทางสังคมเศรษฐกิจที่จำกัดหรือส่งผลต่อการเลือกของคนในสถานการณ์เฉพาะ ในที่นี้จะกล่าวถึงกรอบความหมายว่าด้วยความเป็นหญิง/ความเป็นแม่ และความเหลื่อมล้ำทางสังคมเศรษฐกิจ

ความเป็นหญิง/ความเป็นแม่

การนิยามเพศสภาพหญิงในฐานะแม่ โดยความสามารถในการทำหน้าที่แม่แบบสละตัวตนทุกแง่มุมเพื่อเลี้ยงดูลูก และความผูกพันระหว่างแม่กับลูกเป็นเรื่องธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้เองเมื่อมีการเจริญพันธุ์ ส่งผลต่อการมองตนเองและทางเลือกในชีวิตของผู้หญิง การตีความประเด็น และการตัดสินใจเลือกและการกระทำของผู้คนที่ส่งผลต่อนโยบายสาธารณะ การให้บริการ และการประณามทางสังคมที่เข้ามาห้อมล้อมจำกัดการเลือกของมนุษย์ การปฏิเสธความเป็นแม่เป็นเรื่องไม่ถูกต้องหรือถูกมองเป็นการตัดสินใจผิดพลาด ผู้หญิงมากมายตั้งคำถามกับตนเองและถูกตั้งคำถามเมื่อไม่ยอมเป็นแม่หรือเลือกจะไม่เจริญพันธุ์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การยุติการตั้งครรภ์ในสถานการณ์ท้องไม่พร้อม หรือเลือกจะทำหมันเมื่ออายุน้อย เป็นต้น

ในขณะที่ผู้หญิงที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเพื่อการเจริญพันธุ์ ในฐานะผู้ซื้อบริการหรือเป็นผู้ขายบริการ (ขายไข่ และ/หรือรับจ้างอุ้มท้อง เป็นต้น) ถูกปฏิเสธโดยรัฐและบุคลากรทางการแพทย์ เพราะเลือกการเจริญพันธุ์นอกกรอบความเข้าใจเรื่องความเป็นแม่

ความกลัวการถูกตีตราประณามที่ทำงานในใจและในความคิดของผู้หญิงจำนวนมาก ทำให้การเลือกยุติการตั้งครรภ์ไม่ใช่เรื่องง่าย และเมื่อเลือกจะยุติการตั้งครรภ์ก็ต้องเผชิญกับการถูกปฏิเสธการให้บริการหรือการกระทำหมิ่นประมาทของผู้ให้บริการที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการจะทำให้ทางเลือกที่เลือกปรากฏเป็นจริงต้องพึ่งพิงการตัดสินใจของผู้อื่นด้วย การเลือกของผู้หญิงจึงถูกจำกัดอยู่โดยปัจจัยที่ซับซ้อน งานวิจัยในบางรัฐที่ลดเงื่อนไขการทำแท้งพบว่า บุคลากรด้านการแพทย์ที่ปฏิเสธการให้บริการบนฐานความรู้สึกผิดชอบชั่วดี (conscientious objection) มีแนวโน้มจะดูหมิ่นและกีดกันบุคลากรที่ให้บริการยุติการตั้งครรภ์ ทำให้การเลือกให้บริการเป็นเรื่องยากเย็น เพราะนอกจากจะต้องต่อสู้กับความย้อนแย้งเชิงศีลธรรมในใจตนเองแล้วยังต้องเผชิญกับแรงกดดันจากเพื่อนร่วมอาชีพที่ตำหนิติเตียนประณามการทำแท้งด้วย (Contreras, van Dijk, Sanchez, & Smith, 2011: 187) นอกจากนี้ บุคลากรด้านการแพทย์ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการให้บริการโดยตรงอาจสร้างอุปสรรคที่ไม่จำเป็นต่อการทำแท้ง เช่น พยาบาลไม่ยอมช่วยหอบในการยุติการตั้งครรภ์ หรือไม่ยอมให้บริการหญิงที่ทำแท้ง หรือในกรณีอัฟริกาใต้ เกสซกรบางคนปฏิเสธจะจ่าย Misoprostol ให้คนไข้ เพราะรู้ว่ายานี้จะถูกใช้เพื่อยุติการตั้งครรภ์ เป็นต้น การศึกษายังพบว่าบุคลากรที่ปฏิเสธให้บริการ เปลี่ยนใจมาให้บริการเมื่อมีการเสนอให้ค่าตอบแทนเพิ่ม (Harries, Cooper, Strebel, & Colvin, 2014)

การตัดสินใจของบุคลากรด้านการแพทย์กลายเป็นการจำกัดเสรีภาพในการเจริญพันธุ์ของผู้หญิง โดยเฉพาะในกรณีที่การเลือกของพวกเธอไม่สอดคล้องกับความเชื่อแบบเจริญพันธุ์นิยมและให้ค่ากับการเกิดคำนิยมเช่นนี้มองการเจริญพันธุ์ในฐานะความปรารถนาของมนุษย์ การเลือกจะไม่เจริญพันธุ์ถูกตั้งคำถามว่าเป็นการตัดสินใจที่ไม่ถูกต้อง กลายเป็นว่าคนที่เลือกทางเลือกจะไม่เจริญพันธุ์ต้องอธิบายให้เหตุผลโน้มน้ำหนักจูงบุคลากรด้านการแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อจะได้ให้บริการที่ต้องการ งานวิจัยหนึ่งกล่าวถึงกรณีผู้หญิงอายุน้อยต้องการทำหมันถูกแพทย์ปฏิเสธการให้บริการ โดยบอกว่าให้ทำเมื่อแต่งงานและมีลูกแล้ว การตัดสินใจของแพทย์ในกรณีนี้ถูกเชื่อมโยงกับการฝึกฝนบุคลากรด้านการแพทย์ให้ระมัดระวังการตัดสินใจทำหมันของผู้หญิง ว่าเป็นการตัดสินใจโดยอารมณ์ที่ไม่มั่นคงหรือสถานการณ์เฉพาะหน้า เป็นหน้าที่ของแพทย์ที่จะช่วยให้คนไข้เลือกทางเลือกอย่างมีเหตุผล (Denbow, 2014: 108) การเลือกไม่เจริญพันธุ์กลายเป็นการเลือกที่ไม่มีเหตุผล หรือเพราะการเลือกนี้ไม่สอดคล้องกับกรอบความเชื่อแบบเจริญพันธุ์นิยมจึงถูกตั้งคำถาม

วิถีปฏิบัติหลายประการของรัฐและบุคลากรด้านการแพทย์ไม่ได้ “อนุญาต” ให้คนหลายกลุ่มเลือกจัดการการเจริญพันธุ์ของตนเอง การรณรงค์ป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นแต่ในขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้ผู้หญิงบางกลุ่มที่ไม่ได้ใส่ใจกับการเจริญพันธุ์แต่มีองค์ประกอบชีวิตครบที่จะมีลูก (แต่งงานแล้วและมีรายได้มั่นคง) หันมาทำหน้าทีแม่ เช่น โครงการมีลูกเมื่อพร้อมของกระทรวงสาธารณสุข ที่พยายามจะให้คุณค่ากับการเจริญพันธุ์ของสามีภรรยาและการสร้างมาตรฐานการจูงใจให้คนกลุ่มนี้เจริญพันธุ์ อย่างกลางแล้วเลี้ยงลูกหรือการให้ความช่วยเหลือเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูลูก (วารุณี, 18 กุมภาพันธ์ 2560) เป็นต้น ผู้หญิงบางกลุ่มเลือกทำหมันแต่ไม่ได้รับบริการ คนอีกหลายกลุ่มถูกทำหมันโดยเธอไม่ได้เลือก แต่สภาพร่างกายหรือการคิดของเธอถูกจัดว่าไม่เหมาะสมจะเจริญพันธุ์ หรือขาดความสามารถในการเลือกอย่างถูกต้องได้เอง ดูเหมือนว่ารัฐและผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญบางกลุ่มจะเป็นผู้เลือกว่าใครเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมจะเจริญพันธุ์ โดยพยายาม

จะ “เปลี่ยนใจ” คนที่เลือกทางเลือกที่ไม่สอดคล้องกับวิถีคิดแบบเจริญพันธุ์นิยม ให้ปฏิบัติหน้าที่ด้านการเจริญพันธุ์ในรูปแบบที่เชื่อกันว่าถูกต้องเหมาะสม

มาตรการและนโยบายสาธารณะของหลายรัฐที่มุ่งการสนับสนุนการเจริญพันธุ์ในหมู่พลเมือง เพื่อเพิ่มอัตราการเกิด ไม่ได้พิจารณาข้อจำกัดหรือความไม่เป็นธรรมหลายประการในระบบสองเพศสภาพที่กำลังและจำกัดการเลือกและทางเลือกของคนเพศสภาพหญิง แนวโน้มในการเลือกไม่เจริญพันธุ์หรือชะลอการเจริญพันธุ์ของคนหลายกลุ่มมักถูกอธิบายโดยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ ที่เพิ่มพูนโอกาสในการศึกษาและการเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้หญิง พัฒนาการด้านการแพทย์และการคุมกำเนิดที่ทำให้ผู้หญิงหลายกลุ่มที่สังกัดรัฐต่างๆ ชะลอการเจริญพันธุ์เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ที่ยืดเวลาและความสามารถในการเจริญพันธุ์ของผู้หญิงให้ยาวนานขึ้น (Lemoine & Ravitsky, 2015: 38) ปัจจัยเหล่านี้จะเพิ่มความสามารถของผู้หญิงในการเลือกที่จะเจริญพันธุ์หรือไม่เจริญพันธุ์ตามความต้องการและความเหมาะสมของสถานการณ์ในชีวิต แต่งานวิจัยบางเรื่องตั้งข้อสังเกตว่าการชะลอการเจริญพันธุ์ของผู้หญิงเป็นผลมาจากข้อจำกัดเชิงสถาบันและกติกาของระบบเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อต่อการทำหน้าที่ “แม่” ไปพร้อมกับการทำงานในตลาดแรงงาน เช่น การขาดแคลนบริการดูแลเด็กหรือการประเมินความสามารถในการทำงานโดยมาตรฐานเดียว ที่ไม่ได้รวมเอาบทบาทความรับผิดชอบในครัวเรือนที่ไม่เท่ากันของชายหญิงไว้ด้วย ทำให้แรงงานหญิงกลายเป็นแรงงานด้อยคุณภาพกว่าแรงงานชาย เป็นต้น นโยบายหรือมาตรการที่ทำให้พลเมืองเชื่อมโยงการทำงานที่บ้านไปพร้อมกับการทำงาน น่าจะช่วยเพิ่มพูนทางเลือกในเรื่องการเจริญพันธุ์ได้มากขึ้น (Greer, 2009: 149)

แม้ว่าภาระทางเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเลือกชะลอหรือไม่เจริญพันธุ์ ความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทความเป็นแม่ที่มีราคาในทางจิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณสูงส่งมาก ทำให้ผู้หญิง (และผู้ชาย) หลายกลุ่มหลายคนเลือกจะไม่เจริญพันธุ์ คนเพศสภาพหญิงไม่ได้ถูกมอบหมายเพียงการดูแลเลี้ยงดูเด็กทางร่างกาย แต่ถูกเรียกร้องคาดหวังโดยนิยามความเป็นแม่ให้หล่อเลี้ยงและผูกพันทางอารมณ์กับ “ลูก” ในลักษณะที่ตัวตนของผู้หญิงเองไม่หลงเหลืออยู่ ความเป็นแม่ที่เรียกร้องความอ่อนโยนและเสียสละโดยไม่ให้ที่ทางกับอารมณ์และความต้องการเฉพาะของผู้หญิง ไม่สามารถชดเชยหรือจูงใจได้ด้วยมาตรการทางเศรษฐกิจหรือการให้ความช่วยเหลือของรัฐ การใคร่ครวญพิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยที่จำกัดการเลือกในเรื่องการเจริญพันธุ์ของคน ทำให้เห็นพลังอำนาจของบทบาทและความคาดหวังทางเพศสภาพที่กลายเป็นลดทอนความสามารถในการเลือกทางเลือกของผู้หญิงกลุ่มต่างๆ

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเศรษฐกิจกับความไม่เป็น “ไท”

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเศรษฐกิจทำให้มนุษย์มีความสามารถในการจัดการชีวิตทางเพศและการเจริญพันธุ์ได้ไม่เท่ากัน คนร่ำรวยมีกำลังทรัพย์ที่เพิ่มพูนทางเลือก ทั้งในสถานการณ์ที่ต้องการและไม่ต้องการเจริญพันธุ์ ข้อมูลจากงานวิจัยในบางประเทศพบว่าผู้หญิงร่ำรวยมีอัตราการตั้งครภัก์โดยไม่ได้เจตนาหรือไม่พร้อมน้อยกว่าหญิงยากจน เพราะเข้าถึงข้อมูลและบริการที่ช่วยในการวางแผนด้านการเจริญพันธุ์ได้ เมื่อหญิงร่ำรวยเผชิญสถานการณ์ท้องไม่พร้อมภายใต้ข้อจำกัดเชิงกฎหมายของรัฐว่าด้วยการทำแท้ง พวกเธอก็มีทางเลือกในการเข้าถึงบริการที่ปลอดภัย ทั้งภายในและภายนอกรัฐได้มากกว่า ผู้หญิงยากจนและ/หรือไม่มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนมักจะมีข้อมูลในเรื่องเพศน้อยกว่า เข้าถึงการคุมกำเนิดและบริการสุขภาพ

ได้น้อยกว่า ทำให้พวกเธอมีแนวโน้มจะอึดอัดที่ไมพร้อมจนครบเวลาหรือใช้วิธีการยุติการตั้งครรภ์ที่ไม่ปลอดภัย (Carbone & Cahn, 2015: 279) ความเป็นไททางเพศและการเจริญพันธุ์ขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม เศรษฐกิจ ชนชั้นทางเศรษฐกิจ ส่งผลต่อทางเลือกและความสามารถในการเลือก รวมทั้งการจัดการสถานการณ์ชีวิตของผู้คน

“ปัญหา” ด้านการเจริญพันธุ์ของคนต่างชนชั้นก็มีความแตกต่างกัน และวิธีการจัดการสถานการณ์ชีวิตก็ต่างกันไปด้วย ในขณะที่ผู้หญิงที่มีโอกาสเรียนหนังสือและมีความได้เปรียบทางสังคมเศรษฐกิจมีแนวโน้มจะชะลอการเจริญพันธุ์เพื่อการสร้างฐานะด้านการงาน เมื่อต้องการจะเจริญพันธุ์ในเวลาที่ยาวมากขึ้นก็พึ่งพาบริการเทคโนโลยีด้านการเจริญพันธุ์และเผชิญกับความเสี่ยงที่วิธีการเหล่านี้จะไม่ได้ผล (Lemoine & Ravitsky, 2015: 40) ผู้หญิงที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่สูงนักจำนวนไม่น้อยทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการ “อึดอัด” เพื่อช่วยการเจริญพันธุ์ให้ผู้หญิงที่ร่ำรวยกว่าพวกเธอ หรือเลือกจะทำหมันเพราะข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ การเลือกและทางเลือกของผู้คนถูกจำกัดโดยที่ทางในความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม คนมากมายเลือกทางเลือกที่พอจะเป็นไปได้ภายใต้เงื่อนไขชีวิต การเลือกของคนไม่ได้เป็นไปโดยอิสระจากข้อจำกัดทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (Smyth, 2002: 336) การทำความเข้าใจเสรีภาพที่ถูกตีกรอบล้อมด้วยความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ และกรอบความเชื่อที่จับวางคนลงในตำแหน่งแห่งที่เฉพาะเพื่อการทำหน้าที่ด้านการเจริญพันธุ์ ทำให้เราได้มองเห็นความซับซ้อนของสถานการณ์และการเลือกทางเลือกที่ไม่ได้ถูกแยกขาดจากโยงใยความสัมพันธ์เฉพาะของมนุษย์แต่ละคน

การเลือกภายใต้ข้อจำกัดก็ยังคงเป็นการเลือก แม้ว่าจะดูไม่เป็นอิสระเต็มที่หรือดูเหมือนจะเป็นการบังคับให้เลือกทางเลือกโดยแบบแผนความสัมพันธ์และความเชื่อความหมาย ก็เป็นการเลือกที่มนุษย์แต่ละคนได้เลือกผู้เลือกทางเลือกจำนวนไม่น้อยคิดใคร่ครวญและนับรวมเอาความสัมพันธ์และความต้องการของคนที่ตนเองเกี่ยวข้องด้วย มาเป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินทางเลือกต่างๆ ที่เป็นไปได้ ผู้หญิงที่ท้องไม่พร้อมเผชิญสถานการณ์ที่ไม่เหมือนกัน การเชื่อมโยงตัวตนกับตัวอ่อนในครรภ์และผู้คนรอบข้างก็ต่างกันไปในสถานการณ์ที่หลากหลาย การจัดลำดับความสำคัญของเรื่องต่างๆ ในชีวิต และความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง (Ludlow, 2008: 26) ทำให้การเลือกภายใต้ข้อจำกัดออกมาแตกต่างกันไปได้ ไม่ได้ถูกกำกับโดยกรอบกติกาจนออกมาเหมือนๆ กันไปทุกกรณี

เมื่อพิจารณาการเลือกในหลายประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์ จะเห็นได้ว่าการเลือกของผู้คนถูกกำกับและจำกัดอยู่โดยวิธีเห็นโลกแบบหญิงชายที่ให้คุณค่ากับบทบาทที่ทางตามเพศสภาพอย่างเฉพาะเจาะจง ความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศสภาพ เศรษฐกิจและสังคม ไปจนถึงสถานการณ์เฉพาะและโยงใยความสัมพันธ์เฉพาะของแต่ละคน

ความเป็นไททางเพศกับเสรีภาพภายใต้ข้อจำกัด

เสรีภาพในการเลือกทางเลือกเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์เป็นหลักการที่ถูกเสนอเพื่อให้คนได้จัดการชีวิตทางเพศของตนเอง แต่การเลือกดังกล่าวถูกจำกัดลดทอนโดยระบบความหมายเรื่องเพศและเพศสภาพและแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมเศรษฐกิจ การให้คุณค่ากับเสรีภาพและความเป็นไทมีแนวโน้มจะมองที่มนุษย์ในฐานะปัจเจก โดยมองไม่เห็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ส่วนการทำความเข้าใจ

ปรากฏการณ์โดยเฟื่องมองไปที่แบบแผนความสัมพันธ์และระบบความหมายก็มักจะมองข้ามการเลือกของมนุษย์ การทำความเข้าใจเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์น่าจะโอบรับทั้งสองมุมมองไว้ด้วยกัน โดยมุ่งพิเคราะห์การเลือก ภายใต้ข้อจำกัดและความเฉพาะเจาะจง อันเนื่องมาจากตำแหน่งแห่งที่และสถานการณ์เฉพาะของแต่ละคน การมองเช่นนี้น่าจะทำให้เราให้ที่ทางกับการเลือกและการเสริมสร้างพลังอำนาจในการเลือกของมนุษย์ ไปพร้อมกับการตระหนักในข้อจำกัดของการเลือก อันเนื่องมาจากโครงสร้างและระบบความเชื่อที่ไม่เป็นธรรม และความพยายามจะจัดการกับความไม่เป็นธรรมนั้น นอกจากนี้ การทำความเข้าใจการเลือกในเรื่องเพศ และการเจริญพันธุ์ทางเพศภายใต้ข้อจำกัด จะทำให้เราได้เห็นปฏิสัมพันธ์เฉพาะของแต่ละคนกับโลกรอบตัว องค์ประกอบของชีวิตและตำแหน่งแห่งที่ที่แตกต่างกันนำไปสู่การเลือกทางเลือกที่ไม่เหมือนกันในแต่ละกรณี การมองเห็นความพยายามจะเลือกภายใต้ข้อจำกัดนี้น่าจะทำให้เราเห็นความแตกต่าง รับผิดชอบต่อความหลากหลายโดยไม่ด่วนตัดสิน ลด/ละ/เลิกการใช้มาตรฐานและเงื่อนไขชีวิตของตนเองไปตัดสินการเลือกทางเลือกในชีวิตของผู้อื่น มองโลกและจัดการปัญหาโดยยืดหยุ่นเพื่อรับกับสถานการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน ของผู้คน

การยอมรับและเข้าใจในการเลือกภายใต้ข้อจำกัดน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการเข้าใจโลกทางสังคม เข้าใจเพศ/เพศสภาพและการเจริญพันธุ์ ทั้งในฐานะผู้หาความรู้และสมาชิกของสังคมการเมือง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

วารุณี ลิทธิรังสรรค์. (18 กุมภาพันธ์ 2560). บีมลูกเพื่อชาติ คนไทยได้อะไร? นอกจากวิตามิน. *มติชนรายวัน*. หน้า 7. ค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2560, จาก <https://www.matichon.co.th/news/467856>

ภาษาอังกฤษ

Abrams, Paula. (2015). The bad mother: Stigma, abortion and surrogacy. *Journal of Law, Medicine & Ethics*, 43(2): 179-191.

Carbone, June, & Cahn, Naomi. (2015). The triple systems for regulating women's reproduction. *Journal of Law, Medicine & Ethics*, 43(2): 275-288.

Contreras, Xipatl, van Dijk, Marieke G., Sanchez, Tahilin, & Smith, Patricio Sanhueza. (2011). Experiences and opinions of health-care professionals regarding legal abortion in Mexico City: A qualitative study. *Studies in Family Planning*, 42(3, September): 183-190.

Denbow, Jennifer. (2014). Sterilization as cyborg performance: Reproductive freedom and the regulation of sterilization. *Frontiers*, 35(1): 107-131.

Gray, John. (1995). *Liberalism*. Buckingham: Open University Press.

Greer, Gill. (2009). To have or not to have: The critical importance of reproductive rights to the paradox of population policies in the 21st century. *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, 106(2): 148-150.

Guterman, Kai. (2015). Unintended pregnancy as a predictor of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 48: 160-169

Harries, Jane, Cooper, Diane, Strelbel, Anna, & Colvin, Christopher J. (2014). Conscientious objection and its impact on abortion service provision in South Africa: A qualitative study. *Reproductive Health*, 11(16). DOI: 10.1186/1742-4755-11-16.

Lemoine, Marie-Eve, & Ravitsky, Vardit. (2015). Sleepwalking into Infertility: The need for a public health approach toward advanced maternal age. *The American Journal of Bioethics*, 15(11): 37-48.

Ludlow, Jeannie. (2008). Sometimes, it's a child and a choice: Toward an embodied abortion praxis. *National Women Studies Association Journal*, 20(1): 26-50.

MacKinnon, Catharine A. (1989). *Toward a Feminist Theory of the State*. Cambridge: Harvard University Press.

_____. (1995). Sexuality, pornography, and method: Pleasure under patriarchy. in Tuana, Nancy & Tong, Rosemarie (Eds.). *Feminism and Philosophy: Essential Readings in Theory, Reinterpretation, and Application* (pp. 134-161). Boulder: Westview.

O'Rourke, Anne. (2016). The discourse of abortion law debate in Australia: Caring mother or mother of convenience. *Women's Studies International Forum*, 56(May-June): 37-44.

Pateman, Carole. (1977). "God Hath Ordained to Man a Helper": Hobbes, patriarchy and conjugal right. in Lyndon, Shanley Mary, & Pateman, Carole (Eds.). *Feminist Interpretations and Political Theory* (pp. 53-73). Cambridge: Polity Press.

Rich, Adrienne. (1976). *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. New York: W. W. Norton & Company.

- Sanger, Alexander. (2007). Eugenics, race, and Margaret Sanger revisited: Reproductive freedom for all?" *Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy*, 22(2): 210-217
- Shlain, Leonard. (2003). *Sex, Time and Power*. New York: Penguin Books.
- Smyth, Lisa. (2002). Feminism and abortion politics: Choice, rights, and reproductive freedom. *Women's Studies International Forum*, 25(3): 335-345.